

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ
ЗЛОЧИННОСТІ імені АКАДЕМІКА В. В. СТАШИСА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА»

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції
12–13 жовтня 2017 року

Харків
«Право»
2017

УДК 343:316.32
ББК 67.308.я431
К 82

Редакційна колегія:

В. Я. Тацій (головний редактор),
В. І. Борисов (заступник головного редактора),
А. П. Гетьман, М. І. Панов, В. І. Тютюгін, В. С. Батиргарєєва,
Л. М. Демидова, І. О. Зінченко, Д. П. Євтєєва

Кримінально-правове забезпечення сталого розвитку України
К 82 в умовах глобалізації: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 12–13 жовт.
2017 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов.
ред.) та ін. – Харків: Право, 2017. – 560 с.

ISBN 978-966-937-263-5

УДК 343:316.32
ББК 67.308.я431

- © Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2017
- © Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України, 2017
- © Національна академія прокуратури України, 2017
- © Громадська організація «Всеукраїнська асоціація кримінального права», 2017
- © Оформлення. Видавництво «Право», 2017

ISBN 978-966-937-263-5

ЗМІСТ

ПЕРЕДНЄ СЛОВО 15

МАТЕРІАЛИ ПЛЕНАРНОГО ЗАСІДАННЯ

<i>Панов М. І.</i> ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СТАН І РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА	18
<i>Баулін Ю. В.</i> ВИКЛИКИ «НОВОЇ ЗЛОЧИННОСТІ» ТА ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	25
<i>Марчук В. В.</i> ОСОБЕННОСТИ КВАЛИФИКАЦИИ ПРЕСТУПЛЕНИЯ НА ОСНОВЕ ПРИНЦИПА ГРАЖДАНСТВА ПО УГОЛОВНОМУ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ УКРАИНЫ И РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ	28
<i>Кравченко С. І.</i> ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ОБГРУНТОВАНOSTІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	32
<i>Шахун В. І.</i> ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНОЛОГІЇ	37
<i>Бандурка О. М.</i> ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ	41
<i>Навроцький В. О.</i> ГЛОБАЛІЗАЦІЯ У СФЕРІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА: ПЛЮСИ І МІНУСИ	46
<i>Тютюгін В. И.</i> К ВОПРОСУ О КАЧЕСТВЕ ЗАКОНОТВОРЧЕСТВА В УГОЛОВНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ	50
<i>Присяжнюк І. І.</i> МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ДОТРИМАННЯ ПРАВА НА ПРИВАТНІСТЬ ПРИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ	57
<i>Гуторова Н. О.</i> КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ РИНКУ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ	59
<i>Кудінов С. С.</i> КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	63
<i>Сокурєнко В. В.</i> НОВІТНІ ВИМОГИ ДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ	66

Останнім часом Україна робить важливі поступальні кроки в напрямку приєднання до європейських ініціатив із метою спільної боротьби з транскордонною злочинністю. Зокрема, 7 серпня 2017 р. набрав чинності Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво»¹, що була укладена 14 грудня 2016 р. у м. Гаага (Нідерланди) та схвалена Верховною Радою України 12 липня 2016 р. Уважається, що практична реалізація цього законодавчого акта дасть можливість суттєво розширити формат співпраці, здійснювати постійний обмін оперативною інформацією в межах кримінальних проваджень, брати участь у спільних заходах щодо розслідування значно ширшого кола злочинів, установлювати місцезнаходження осіб, причетних до вчинення злочинів, брати участь в аналізі оперативної інформації, а також створювати міжнародні спільні слідчі групи, сприятиме зусиллям України в боротьбі з транскордонною злочинністю на національному та міжнародному рівнях. Крім обміну інформацією, співробітництво може включати обмін спеціальними знаннями, результатами проведеного стратегічного аналізу, інформацією щодо процедур кримінальних розслідувань, інформацією про методи запобігання злочинності, а також надання консультацій та підтримки в окремих кримінальних розслідуваннях.

Запобігання транскордонній злочинності є комплексною проблемою і не може бути ефективним без консолідації зусиль європейської спільноти. Україна, реалізуючи своє прагнення повноправного вступу до ЄС, має запозичувати кращі практики передового європейського досвіду в питаннях боротьби з транскордонною злочинністю. Таким чином, важливе значення для України має посилення взаємодії з іншими країнами ЄС у питаннях протидії транскордонній організованій злочинності, налагодження оперативного обміну інформацією між уповноваженими органами як на міжнародному, так і національному рівнях. Зокрема, вважається доцільним створення загальнодержавної бази даних щодо фізичних та юридичних осіб, причетних до діяльності транскордонних (транснаціональних) злочинних угруповань, із забезпеченням при цьому інформаційного обміну з подібними базами даних правоохоронних органів європейських країн.

¹ Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво : Закон України від 12 липня 2017 р. №2129 // Голос України. – 2017. – 28 лип. – №138.

М. В. Карчевський, д.ю.н., професор,
проректор Луганського державного
університету внутрішніх справ імені
Е. О. Дідоренка

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ У СФЕРІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Одним із найбільш поширених та сприйнятих науковою спільнотою понять розвитку людства є концепція сталого розвитку. У загальних рисах її сутність сформульовано у такому визначенні: «розвиток, що задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби»¹.

Глобалізація закономірним результатом поступового ускладнення соціальних процесів. Комплекс економічних, екологічних, політичних, культурних проблем людства, помножений на небезпеки сучасних технологій та комунікацій, формулює такі завдання, які жодна держава не може реалізувати самостійно. Для забезпечення сталого розвитку людства необхідною є системна, послідовна та масштабна робота з узгодження векторів розвитку національних економік, правового поля, гуманітарної сфери тощо.

Отже, у межах загальносвітового виміру сталий розвиток розглядається як необхідна умова продовження існування людства, забезпечення сталого розвитку досягається в тому числі й шляхом глобалізації.

Разом із цим практично всі дослідники розглядають глобалізацію як процес, що, окрім позитивних результатів, характеризується значним негативним потенціалом. Глобалізаційні процеси почалися з економічної сфери. Саме у ній сьогодні найбільш рельєфно проявляються негативні наслідки глобалізації. Найчастіше до них відносять такі: нерівномірність розподілу переваг від глобалізації; можливість деіндустріалізації національних економік; небезпека переходу контролю над економікою окремих країн від суверенних урядів до сильніших держав, транснаціональних корпорацій або міжнародних організацій; можлива дестабілізація фінан-

¹ Доклад Всемирной комиссии по вопросам окружающей среды и развития от 1987 года 1987 [Электронный документ] // Sustainable Development Knowledge Platform – Режим доступа : http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?id=42/427&Lang=R. – Заголовок з екрана.

сової сфери регіонального або глобального рівня зумовлена взаємозалежністю національних економік на світовому рівні¹.

Глобалізація у сфері права також є об'єктивно необхідною з огляду на процеси, що відбуваються у світі. Проте і її необхідно розглядати як діалектичний процес. Існують позитивні результати, але необхідно прикладати зусилля для мінімізації негативних наслідків. Так, О. О. Сидоренко слушно зазначає: «Шаблони, що механічно переносяться, часто не є життєдіяльними, оскільки не враховують особливостей менталітету і правової культури, що сформувалися в конкретному суспільстві в процесі історико-культурного розвитку»². С. О. Щетинін справедливо підкреслює, що останні події у світі «відверто та цинічно показують, чого насправді варті численні так звані міжнародні угоди», тому формування певних галузей міжнародного права як глобальних, а не похідних від національних, не є однозначно позитивним. Крім того, дослідник звертає увагу на сферу міжнародного глобального правосуддя, що характеризується вибірковістю та може використовуватися як спосіб розширення політичного впливу³. О. О. Житний доводить, що кримінальне право «не повинне й не може залишатись осторонь процесів глобалізації, а має в межах його можливостей використовуватися в комплексі заходів контролю над ними та мінімізації їх негативних впливів»⁴.

Головна небезпека процесу глобалізації у сфері права може бути сформульована у такий спосіб: в умовах глобалізації відсутність чіткої, послідовної державної політики із збереження національних особливостей правового регулювання створює небезпеку суб'єктно-об'єктної трансформації держави; у такому випадку держава залишається суверенною лише номінально, тоді як фактично стає об'єктом відносин інших учасників глобалізаційних процесів.

¹ Амеліна І. В. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / Амеліна І. В., Попова Т. Л., Владимиров С. В. – К. : Центр учбов. літ., 2013–256с.

² Сидоренко О. О. Правова система України в контексті глобалізації [Електронний ресурс] / О. О. Сидоренко // Теорія і практика правознавства. – 2016. – № 1(9). – Режим доступу : <https://cyberleninka.ru/article/n/pravovaya-sistema-ukrainy-v-kontekste-globalizatsii>. – Заголовок з екрана.

³ Щетинин С. А. Правовая глобализация : понятие и основные формы : Теоретико-методологические аспекты : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / С. А. Щетинин; Рост. юрид. ин-т МВД РФ Ростов н/Д 2009. – 27 с.

⁴ Житний О. О. Глобалізація та функції кримінального права України (окремі питання) / О. О. Житний // Вісн. кримінолог. асоц. України. – 2014. – № 6. – С. 45–53.

В означеному контексті викликає інтерес концепція глокалізації. Цей термін вперше був запропонований соціологом Р. Робертсоном, який стверджував, що глобальні та локальні тенденції «у кінцевому рахунку взаємодоповнюються та проникають одна в одну, хоча в конкретних ситуаціях можуть прийти у зіткнення»¹. Глокалізація розглядається як процес реакції різноманітних сфер людського буття на локальному рівні на світову глобалізацію, що є результатом синтезу процесів глобалізації і регіоналізації². Процеси розвитку ідуть одразу в два боки: глобальності та локальності; глокалізація, веде до того, що глобальність стає мірою зближення полюсів глобальності та локальності³. Завдяки глокалізації інтереси суб'єктів глобалізації отримують втілення та можливість реалізації на глобальному рівні.

Глокалізація може розглядатися як одна з ефективних стратегій попередження негативних наслідків глобалізації у сфері національного кримінально-правового регулювання. Як приклад недостатнього втілення національних інтересів у процесі глобалізації кримінально-правового регулювання можна навести ратифікацію Конвенції Європейського Союзу про кіберзлочинність. Проведений нами аналіз дозволяє стверджувати, що Україна бере на себе зобов'язання визнавати злочинами діяння, які не можна вважати суспільно небезпечними в контексті національного правового поля. Так, у п. 1 ст. 4 Конвенції пропонується встановлювати відповідальність за навмисне пошкодження, знищення, погіршення, зміну або приховування комп'ютерної інформації без права на це. Україною ця норма ратифікована без застережень. Раніше ми неодноразово наводили аргументи недоцільності визнання злочином простих незаконних дій з інформацією без зазначення наслідків. Головна проблема подібних законодавчих рішень полягає у порушенні принципу *ultima ratio*. До сфери кримінальної юстиції потрапляють діяння, що не є суспільно небезпечними. Діяльність правоохоронних органів «утрачає фокус», ресурси, задіяні для забезпечення кримінально-правового регулювання, використовуються неефективно.

¹ Кожевников Н. Н. Глокализация: концепции, характерные черты, практические аспекты / Н. Н. Кожевников, Н. Л. Пашкевич // Вестн. Северо-Восточного федеральн. ун-та им. М. К. Амосова. – 2005. – № 3. – Т. 2. – С. 111–115.

² Олійник О. М. Концептуалізація глокалізації: методологічні аспекти / О. М. Олійник // Гуманіст. вісн. Запорізьк. держав. інженерної акад. – 2009. – Вип. 38. – С. 41–51.

³ Кожевников Н. Н. Глокализация: концепции, характерные черты, практические аспекты / Н. Н. Кожевников, Н. Л. Пашкевич // Вестн. Северо-Восточного федеральн. ун-та им. М. К. Амосова. – 2005. – № 3. – Т. 2. – С. 111–115

Доцільніше було б ратифікувати цю норму із застереженням, яке в п. 2 ст. 4 Конвенції сформульовано таким чином: «Сторона може залишити за собою право вимагати, щоб поведінка, описана в пункті 1, завдала серйозну шкоду». Ратифікація цієї норми з таким застереженням означала б, що Україна зобов'язується криміналізувати лише ті незаконні дії з інформацією, які завдають «серйозної шкоди». Таке рішення можна було б розглядати як приклад ефективної глокалізації. Урахування національних особливостей кримінально-правового регулювання під час визначення міжнародно-правових зобов'язань дозволило б попередити такий негативний наслідок, як невинуватене використання ресурсів у процесі кримінально-правового регулювання.

Для продовження дискусії пропонуються такі положення:

- глобалізація є необхідною умовою сталого розвитку людства, вона характеризується як позитивними результатами, так і негативними наслідками;

- найбільш небезпечним наслідком глобалізації у сфері права є суб'єктно-об'єктна трансформація, втрата суверенітету та набуття державою статусу об'єкта відносин інших учасників глобалізаційних процесів;

як один з напрямів мінімізації наслідків глобалізації можна розглядати глокалізацію; в сфері кримінально-правового регулювання вона передбачає встановлення ризиків включення національного правового поля у глобалізаційні процеси, визначення особливостей національного правового регулювання, що потребують збереження, формулювання та втілення національної позиції у глобальному дискурсі.

С. Ф. Денисов, д.ю.н., професор, завідувач кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби

ПРО МОРАЛЬ ТА ПОКАРАННЯ

Людство стабільно функціонує і зберігає свою ідентичність завдяки виробленню протягом поколінь створеної системи норм, що довела свою ефективність практикою впровадження. Загальновідомо, що санкції і по-

карання не лише підтримують дієвість норм, а й відновлюють порушену раніше цілісність міжособистісних зв'язків. У понятті «покарання» можна виявити прояв щонайменше трьох форм негативних санкцій, оскільки, як справедливо вказує В. Гришук, відповідальність людини розуміється трихотомічно: а) відповідальність перед Богом; б) відповідальність перед людьми; в) відповідальність внутрішня – перед самим собою, своєю совістю за свої вчинки¹.

Оскільки основні норми зафіксовані в позитивному праві, релігійних заповідях і вимогах моралі, правомірно говорити про них в правовому, релігійному та моральному контексті. Одночасно взаємозв'язок і супідрядність релігійних, моральних і правових норм доцільно вивчати та оцінювати з позиції конкретних історичних умов. Тоді можна не лише зрозуміти події, які потягли за собою існування того чи іншого покарання, а й побачити, як вони оцінювалися сучасниками, яка існувала реакція на порушення норм. Вивчення покарання дозволяє не лише досягнути минуле, а й знайти шляхи виходу зі складних морально-правових колізій у сучасній Україні.

Конкретні ціннісні зміни співвідношення морального і правового в свідомості людини, а також дії відповідно до того або іншого розуміння соціального ідеалу складають правову культуру суспільства. Правова культура як складна система знань, цінностей, відносин і заснованих на них вчинків різноманітна: можливі різноманітні варіанти поєднання її елементів. Підсумкова конфігурація, в свою чергу, визначає ставлення того чи іншого суспільства до покарання.

Уже давно незаперечним є той факт, що вивчення покарання сприяє кращому розумінню сутності та змісту моральної культури як необхідної передумови формування громадянського суспільства, а також виявлення суперечностей у моральній і правовій свідомості, що перешкоджають руху по цьому шляху. Зокрема, мислителі античності цінності моралі і права розглядали як ідеальні підстави існування людства та обов'язкові властивості справжнього громадянина. Згідно з поглядами Аристотеля, Платона, Сенеки, Цицерона покарання – це засіб переважного морального виправлення злочинця. У релігійній філософії (А. Блаженний, Ф. Аквінський) покарання виступало насамперед як каяття і спокутування провини перед Богом. У філософії Нового часу (Ч. Беккарія, Т. Гоббс, Г. Гроцій,

¹ Гришук В. К. Філософсько-правове розуміння відповідальності людини: монографія. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Хмельницький: Хмельн. ун-т управління та права, 2013. – С. 149.